

157111
4)
BIBLIOTEKA SPÓŁCZESNA.

No 171. KRYKI

Demokratyzacja Finlandji

opowiedział

S. Posner.

WARSZAWA

Skład główny w Księgarni Naukowej, Krucza 44.

1906.

CZYTELNIA
„HUMANITÉ“
W 6 JĘZYKACH
Leszno 14, Tel. 505-19.

Przedmowa.

W książeczce niniejszej staramy się opowiedzieć, w jaki sposób rozwijała się historia polityczna Finlandji w ciągu ostatnich stu lat i w jaki sposób kształtowały się urzędy polityczne tego kraju od chwili, gdy przyłączony on został do Rosji (w roku 1809) aż do ostatniego sejmku, odbytego już z datą roku bieżącego. Los narodu finlandzkiego, a w szczególności rozwój jego politycznych urzędów przedstawia nietylko ogólny, ale, specjalnie dla naszego czytelnika, szczególny i bliski interes. Dla czego tak jest, dowie się czytelnik z łatwością po przeczytaniu książeczki niniejszej.

Nie poruszaliśmy w tej pracy dziejów wewnętrznego rozwoju Finlandji w ciągu ubiegłego stulecia. Nie mówiliśmy nic o rozwoju partji politycznych i ich życiu, nie mówiliśmy nic o stosunkach ekono-

/264879

micznych, o bytowaniu włościan, o proletarjacie i prawodawstwie fabrycznym; nie mówiliśmy nic o stanie szkolnictwa, o uniwersytetach ludowych i szkołach fachowych, o kwestji kobiecej, o życiu społecznym i wielkiej kulturze Finlandczyków wogóle. Wszystkie te kwestje stanowić powinny przedmiot oddzielnej książeczki i mamy nadzieję, że książeczka taka, nad wszelki wyraz pożyteczna, znajdzie się w krótkim czasie w rękach czytelnika naszego.

Sejm finlandzki na sesji tegorocznej uchwalił szereg praw, które przedstawicielstwo narodowe opierają na nowych, demokratycznych zasadach i które w zupełności odpowiadają życzeniom i żądaniom ludu finlandzkiego. Ażeby zrozumieć doniosłość tych aktów prawodawczych, trzeba nam w krótkich przynajmniej słowach przypomnieć dzieje Finlandji za ostatnie sto lat.‡

Finlandja została przyłączona do Rosji w roku 1809. Spotkanie Napoleona i Aleksandra I w Tylicy w roku 1807 zdecydowało o losach Finlandji. Traktat franko-rosyjski zawierał pomiędzy innymi, tajnymi warunkami i ten jeszcze, że Francja pozwała Rosji na zabór Finlandji od Szwecji. W następnym zaraz roku Rosja zażądała, aby król szwedzki Gustaw IV Adolf przyłączył się do niej i do Francji, dla prowadzenia wojny z Anglią. Gdy król szwedzki odmówił, wojska rosyjskie przekroczyły granicę, pobily na głowę wojska szwedzkie, wzięły fortecę Sweaborg. Już w maju tegoż roku południowa i środkowa część Finlandji była w posiadaniu zwycięskich zaborców. Aleksander I już pod datą

28 marca 1808 roku, wkrótce po rozpoczęciu wojny zwrócił się do mocarstw europejskich z oświadczeniem, że „Finlandja staje się odtąd prowincją zdobytą orężem rosyjskim i na zawsze do monarchji rosyjskiej przyłączoną“. W kilka dni później zwrócił się z manifestem podobnym do narodu rosyjskiego, a w miarę, jak wojska rosyjskie zdobywały oddzielne miejscowości, przynaglano mieszkańców do składania przysięgi wiernopoddańczej. Jeszcze północna część kraju broniła się uporczywie i krwawo, jeszcze snuły się po niej liczne oddziały partyzanckie, jeszcze potyczki kończyły się zwycięstwami Finlandczyków (pod Rawolaks i pod Lappo) tak, iż Rosjanie musieli odstąpić z dużemi stratami, a już Aleksander I zwrócił się 17 czerwca z manifestem do „wiernopoddańczych obywateli nowoprzyłączonej Finlandji“, w którym oświadczył, że „odtąd obywatele Finlandji w gronie narodów berłu rosyjskiemu podwładnych zajęli swoje miejsce na zawsze i że od tego układu nic ich oderwać nie może“. „Los waszego kraju rozstrzygnął się niepowrotnie...“ mówił manifest. Wzamian przyrzeczono im „zachowanie urzędzeń, krajowi właściwych“, przyrzeczono również urządzenia te „święcie ochraniać“. We wrześniu wojska finlandzkie rozbite zostały i zmuszone do cofnięcia się za rzekę Kemi. 17 września stanął pokój frydrychshamski, na mocy którego Szwecja odstąpiła Rosji Finlandję aż po rzekę Torneo i Muonio.

Nie czekając na koniec wojny, Aleksander I przystąpił do wewnętrznego urządzenia kraju i w czerw-

cu 1808 roku rozkazał, aby w listopadzie tegoż roku przybyli do Petersburga posłowie od wszystkich stanów finlandzkich. Posłowie istotnie zjechali się i złożyli oświadczenie, że, nie będąc przedstawicielami całego narodu, nie mogą składać żadnych oświadczeń co do jego istotnych potrzeb, jak tego domagano się od nich w Petersburgu, i że o potrzebach tych wypowiedzieć się może tylko sejm finlandzki, reprezentujący cały naród z wyborów.

Aleksander I przyjął chętnie myśl zwołania sejmiku i 1 lutego 1809 roku wydany został rozkaz w języku francuskim, zwołujący, „zgodnie ze zwyczajami krajowemi“, sejm do miasta Borgo, na który „posłowie stanów mieli się zjawić w porządku ustanowionym przez przepisy sejmowe, celem obradowania nad przedmiotami, które cesarz, przyjąwszy wtedy po raz pierwszy tytuł Wielkiego Księcia Finlandzkiego uzna za stosowne powierzyć ich opinji“. Sejm został otworzony osobiście przez Aleksandra I 28 marca 1809 roku, a w przeddzień ogłoszony został manifest, w którym lud finlandzki czytał: „Z woli Boga wszedłszy we władanie Wielkim Księstwem Finlandzkim, uznaliśmy za słuszne niniejszym ponownie stwierdzić i zapewnić religję, dawne prawa, przepisy i przywileje, z których każdy stan tego księstwa w szczególności i wszyscy poddani zamieszkujący je, bez różnicy wieku, według ich konstytucji dotychczas korzystali, przyrzekając zachowywać je w niewzruszonej ich sile i działaniu...“ Otwierając sejm, Wielki Książę wypowiedział po

francusku mowę, w której ponownie oświadczył, iż przyobiecał zachować konstytucję narodu finlandzkiego i jego prawa zasadnicze. Nazajutrz członkowie sejmu w obecności cesarza złożyli przysięgę na to, że uznają za swego monarchę Aleksandra I, cesarza Wszechrosji, Wielkiego Księcia Finlandzkiego i będą „niezmiennie“ zachowywali prawa zasadnicze i konstytucję kraju w takiej postaci, w jakiej one obecnie istnieją i działają. Sejmowi złożono do rozpatrzenia cztery pytania, dotyczące wojska, podatków, monety i Rady rządzącej. Po rozpatrzeniu tych czterech pytań 18 lipca cesarz uroczyście zamknął obrady, przyczym wystąpił z nową mową, w której oświadczył, zwracając się do posłów: „Zanieście w głąb waszych prowincji i umacniajcie w rodakach waszych to samo zaufanie, które panowało tu przy waszych pracach. Wpajajcie w nich to samo przekonanie, te samą pewność co do najważniejszych spraw waszego życia politycznego, zachowania waszych praw, osobistego bezpieczeństwa, niewzruszonego poszanowania waszej własności...“

Na zasadzie rozpraw sejmowych oparto organizację kraju. 18 sierpnia zatwierdzona została ustawa Rady rządzącej W. Ks. Finlandzkiego. Składała się ona z 14 członków, wyznaczonych przez monarchę z pośród obywateli finlandzkich, w połowie przedstawicieli szlachty, w połowie — innych stanów. Na czele jej znajdował się generał-

gubernator. Do zakresu czynności rady wchodziło wszystko, co dotyczyło głównego zarządu sądownictwa i gospodarstwa publicznego z wyłączeniem spraw, co do których decyzja należała bezpośrednio do władzy najwyższej. Do tych ostatnich należały: mianowania na wyższe urzędy państwowe, emerytura urzędników, mianowania na niektóre posady duchowieństwa, rozdawnictwo dóbr i dochodów skarbowych i t. p. Co do podatków, postanowiono wydatkować je wyłącznie na cele krajowe. Co do wojska, to posłowie domagali się, aby wojska finlandzkie nie były nigdy wyprowadzane za granicę kraju, żądanie ich a'oli nie zostało poparte żadną odpowiedzią ze strony Wielkiego Księcia. W 1811 roku otwarty został Bank finlandzki. W tymże roku zapadła uchwała cesarska, ażeby sprawy, dotyczące Finlandji skierowywane były do Wielkiego Księcia, z pominięciem ministrów rosyjskich. Stało się to na skutek inicjatywy ówczesnego ministra Sperańskiego, który skarżył się na obfitość spraw, napływających z Finlandji, i na zupełną zgołą niemożność załatwiania ich w istniejącej podówczas komisji, utworzonej pierwotnie do zarządu jedną tylko gubernią Wyborską. Na skutek uchwały powyższej powstała w Petersburgu komisja do spraw finlandzkich, oraz urząd sekretarza stanu do spraw finlandzkich. W roku 1816 Rada rządząca została przemianowana na Senat Cesarski, jak mówił manifest, „zgodnie z nazwą wyższego zarządu w Państwie naszym i w przyłączonym do niego przed niedawnym

czasem Królestwie Polskim⁴. Manifest ten, w którym Aleksander I po raz ostatni w życiu (zmarł w 1825 roku) odzywał się do Finlandczyków, ponowił dawniejsze przyrzeczenia, dotyczące poszanowania dawnych „praw, zwyczajów i konstytucji, wypływających z ducha narodu finlandzkiego“ i wyrażał przekonanie, że „prawa te nie mogą być ograniczane i uchylane. W ten sposób okazawszy naszą sympatję dla finlandzkich wiernych poddanych, spodziewamy się, żeśmy dostatecznie stwierdzili na wieczne czasy złożoną przez nas obietnicę świętego zachowywania osobnej konstytucji tego kraju pod panowaniem naszym i następców naszych.“

„HUMANITÉ“

Zarząd zwierzchni Finlandji zachował dotychczas cechy zasadnicze organizacji, nadanej mu przez Aleksandra I. Stanowią go: minister sekretarz stanu, jako referent spraw, podlegających bezpośrednio decyzji władzy monarszej, generał-gubernator jako przewodniczący senatu, naczelnik władzy wykonawczej, siły zbrojnej i senat cesarski, sprawujący główny zarząd wewnętrzny kraju. Urząd sekretarza stanu stworzony został w 1811 roku. Powiedziano już wyżej, że sekretarz stanu był członkiem komisji do spraw finlandzkich, ustanowionej do rozpatrzenia

i przygotowania spraw, podlegających bezpośrednio decyzji władzy zwierzchniej i złożonej przynajmniej z 3 członków. Wszyscy czterej musieli być z pochodzenia obywatelami finlandzkimi. W roku 1826 zniesiono komisję, zamiast której utworzono sekretariat stanu. Sekretarz stanu znajduje się w miejscu zamieszkania cesarza i Wielkiego Księcia; zarządza kancelarją cesarską w dziale spraw finlandzkich, pośredniczy pomiędzy Wielkim Księciem a Finlandją w ten sposób, że składa cesarzowi raporty o wszelkich sprawach, dotyczących zarządu cywilnego Finlandji, a generał-gubernatorowi finlandzkiemu przesyła rozkazy cesarskie. Cesarz bezpośrednio otrzymuje raporty generał-gubernatora, noszące tytuł: do własnych rąk Jego Cesarskiej Mości. Pierwszym sekretarzem stanu był jeden z pierwszych konstytucjonalistów rosyjskich Sperański (1808--1811). Później (do roku 1899) godność tę piastowali Finlandczycy. W roku 1899 stanowisko to zajął Plehwe i piastował je aż do śmierci (lipiec 1904 r.). Obecnie zajmuje je znowu Finlandczyk. Komisja została na nowo powołana do życia w roku 1857 pod nazwą „Komitetu przy finlandzkim sekretarjacie stanu“ i znowu zniesiona w roku 1891. Na czele zarządu Finlandji stoi generał-gubernator, zazwyczaj Rosjanin. Jest on przewodniczącym senatu, wykonywa polecenia monarchy, a do roku 1901, to jest do chwili uchylenia dawniejszych ustaw wojskowych i zupełnej reorganizacji wojskowości w Finlandji był naczelnikiem siły zbrojnej. Generał-gubernator

otrzymuje olbrzymią pensję, wynoszącą 64 tysiące marek finlandzkich z funduszów miejscowych; z tychże funduszów utrzymywany jest jego pomocnik, kancelarja i sztab.

Główny zarząd wewnętrzny kraju spoczywa w rękach Senatu. Powiedzieliśmy już wyżej, w jakich warunkach pierwotna Rada rządząca otrzymała nazwę Cesarskiego Senatu finlandzkiego (w 1816 roku). Senat ulegał różnym przeobrażeniom (w szczególności 1892 i 1896 r.) Obecna jego organizacja jest następująca: składa się on z dwu departamentów: sądowego, który jest najwyższą instancją sądową i gospodarczego, który ześrodkowuje w swoich rękach zarząd cywilny kraju. Departament gospodarczy składa się z 9 ekspedycji, t. j. ministerjów: sprawiedliwości, spraw wewnętrznych, skarbu, kamery wielkoksiażęcej (dóbr państwa i kontroli), milicji (wojny), wyznań (tutaj należy i wydział oświaty), rolnictwa, komunikacji, handlu i przemysłu. Naczelników ekspedycji mianuje cesarz z liczby członków departamentu gospodarczego. Członkowie Senatu, od roku 1857 posiadający tytuł senatorów, otrzymują nominację na przeciąg lat trzech, poczym mianowanie może być powtórzone. Ilość ich nie powinna być mniejsza niż 20, po 10 w każdym departamencie. W departamencie sądowym wszyscy muszą być doświadczonemi prawnikami; w gospodarczym — prawników powinno być co najmniej trzech. Pełne posiedzenia Senatu odbywają się pod przewodnictwem generał-gubernatora, a w je-

go nieobecności pod przewodnictwem najstarszego senatora. Zbierają się one celem rozpatrzenia spraw, dotyczących: praw zasadniczych, ogólnych praw cywilnych i karnych, praw kościelnych ewangelicko-luterskich, praw o powinności wojskowej, praw morskich, wreszcie celem wyboru członka zboru kościelnego i załatwienia nieporozumień pomiędzy departamentami.

Prawą ręką generał-gubernatora jest zależny od niego prokurator Senatu. Uczestniczy on na posiedzeniach Senatu, zgłasza uwagi i dyktuje je do protokołu, obowiązany jest czynić uwagi generał-gubernatorowi i senatowi, o ile ich postępowanie obraża ustawy prawa. O ile zaś uwagi te skutku nie odnoszą, prokurator donosi o tym cesarzowi.

III.

Sejm nie był zwoływany ani razu w ciągu lat następnych. Wpłynęła na to zmiana w usposobieniu Aleksandra I, a przez cały czas panowania Mikołaja I (1825—1855), mowy nie było o normalnej pracy sejmowej. Krajem rządziły władze miejscowe na zasadzie praw krajowych. Niezwoływanie sejmu nie stanowiło jeszcze obrazy konstytucji, która naprędce spisana i nie bez wyraźnie ukrytej woli okrojona, nie zawierała przepisów, że sejm powinien być zwoływany w określonym terminie. Rząd posiadał poważne przywileje i mógł bez sejmu wydawać nie tylko rozporządzenia, ale nawet stanowić prawa

w szerokim zakresie spraw gospodarczych. Atoli rząd umiał radzić sobie bez sejmu nawet w takich sprawach, w których wola sejmu musiałaby być na zasadzie konstytucji wysłuchana. I tak w roku 1827 postanowiono mianować urzędnikami osoby wyznania prawosławnego, po uzyskaniu przez nie obywatelstwa finlandzkiego. Jednak rząd dodał w postanowieniu najwyższym, że jest ono tylko tymczasowym i że zostało wydane na skutek „nieodzownej potrzeby i niemożności zwołania w tym czasie sejmu“. Nastąpiły później długie lata, w ciągu których życie parlamentarne Finlandji było zupełnie zawieszane. Naród radził sobie, jak mógł, prowadził wielką kulturalną pracę. Władze centralne pozapominały o przyrzeczeniach i zapewnieniach Aleksandra I. W roku 1856 Aleksander II znalazł się na jednym z posiedzeń senatu finlandzkiego, zapoznał się z projektami wielu (52) reform oddawna dojrzałych. Żadna nie mogła być urzeczywistniona bez zgody sejmu. Cesarz i Wielki Książę przychylił się do zrozumienia, że reformy te nie mogą być inaczej urzeczywistnione, jak tylko przy pomocy sejmu... Jednak sejm nie został zwołany. Wtedy Senat, nie widząc innej rady, oświadczył się za zwołaniem tymczasowej komisji, po 12 przedstawicieli od każdego stanu. Kraj zaprotestował, bojąc się, że zwołanie takiej komisji przesądza już istnienie sejmu, zastrzeżonego przez konstytucję. Senat zapewnił, że kompetencja komisji sprowadzi się tylko do przygotowania projektów prawodawczych dla przyszłego

sejmu. Komisja zgromadziła się w roku 1862, a w 1863 cesarz Aleksander II zwołał sejm, który sam otworzył 15 września 1863 roku. W mowie wypowiedzianej przy otwarciu sejmu cesarz zapowiedział rewizję praw zasadniczych kraju. „Wiele z postanowień praw zasadniczych Wielkiego Księstwa nie da się zastosować do stanu rzeczy, jaki nastąpił od czasu przyłączenia Wielkiego Księstwa do Cesarstwa; innym znowu brak jasności i dokładności. Chcąc usunąć wszystkie te niedokładności, mamy zamiar nakazać wypracowanie projektu prawa, który będzie zawierał dopełnienie i wyjaśnienie owych postanowień i następnie oddać go na rozpatrzenie przyszłemu sejmowi, który zamierzam zwołać za 3 lata. Zachowując monarchiczną konstytucyjną zasadę, właściwą obyczajom narodu fińskiego i wcieloną we wszystkie jego prawa i urządzenia, chcę wprowadzić do tego projektu obszerniejsze jeszcze prawa od tych, które już przysługują stanom, pod względem nakładania podatków, a także prawo inicjatywy prawodawczej, z którego korzystali poprzednio, zachowując dla siebie prawo inicjatywy w kwestjach dotyczących zmiany ustaw zasadniczych.“

Jednak prawa inicjatywy prawodawczej sejm finlandzki nie otrzymał tak prędko. Musiał czekać na urzeczywistnienie wielkoksiążęcego zapewnienia 23 lata. Udało się tylko w roku 1869 przeprowadzić reformę, bardzo zresztą nieznaczną, organizacji sejmu i porządku w nim obrad. Sejm w dalszym

ciągu nie przestawał być urządzeniem wyłącznie stanowym. Przedstawicielstwo narodowe, tworzące sejm finlandzki, składa się z czterech stanów, z czterech izb: izby szlacheckiej czyli rycerskiej, duchowieństwa, mieszczan i włościan. W izbie rycerskiej zasiadają najstarsi członkowie rodzin szlacheckich w księstwie (251 rodzin), w izbie duchowieństwa zasiadają: arcybiskup, biskupi, pełnomocnicy djecezji, uniwersytetu i nauczycieli szkół elementarnych. Izba miejska składa się z deputowanych od miast, po jednym na każde 6 tysięcy mieszkańców. Prawo wyborcze dla miast jest bardzo ograniczone. Prawo udziału w wyborach posiadają obywatele, właściciele statków, fabrykanci, osoby zajmujące się przemysłem na zasadzie specjalnych przywilejów i właściciele domów, wreszcie burmistrzowie i radcowie miejscy, przyczym każdy wyborca posiada ilość głosów, odpowiadającą ilości płaconego podatku. Prawo określa cenzus podatkowy najmniejszy, który uprawnia do posiadania jednego głosu. Jeżeli kto płaci podatek 5 razy większy, posiada 5 głosów, jeżeli płaci podatek 10 razy większy, posiada 10 głosów. Wreszcie izba włościanańska składa się z przedstawicieli, wybieranych na zasadzie dwustopniowych wyborów, przyczym prawo wyborcze posiadają tylko właściciele ziemi i dzierżawcy majątków rządowych. Deputowani włościanscy bywają wybierani według okręgów sądowych (162), po jednym na każdy okrąg. Każda gmina wybierała jednego prawyborcę, a o ile liczyła więcej,

niż dwa tysiące mieszkańców, wybierała jednego jeszcze dodatkowego. Prawo wyborcze posiadają wszyscy pełnoletni (21 lat). Wybrany może być każdy, korzystający z praw wyborczych, liczący 25 lat życia i wyznający religję chrześcijańską. Posłowie otrzymują wynagrodzenie od swoich wyborców w ilości 12 do 20 marek (marka = 25 kop.) na dobę. Dziwaczny ten system przedstawicielstwa posiada charakter zupełnie średniowieczny. Każdy stan układał dla siebie prawa, według których dokonywano wyborów do właściwej izby. I tak, wyraźnie powiedziano, że duchowieństwo może dowolnie zmieniać sobie zasady wyborcze, a co do ludności miejskiej, to zaznaczono w ustawie sejmowej, że gdyby była niezadowolona z prawa sejmowego, to może umówić inny sposób wybierania i przedstawić to umówione prawo wyborcze na zatwierdzenie Cesarza i Wielkiego Księcia Finlandzkiego. Prawo to dziwaczny jest jeszcze i z tego względu, że zasada wybierania nie została w nim logicznie przeprowadzona. Jedni członkowie sejmu pochodzą z wyborów, inni znowu zasiadają w sejmie z tytułu posiadanych przywilejów. Wogóle cała ta ustawa była już w roku 1869 zupełnie przestarzałą i wtedy już nie była odbiciem rzeczywistych stosunków społecznych w Finlandji. Przedstawicielstwo stanowe, niegdyś w całej Europie bardzo rozpowszechnione, obecnie zarzucone jako niemądre i niesprawiedliwe, zachowało się w Finlandji aż do ostatnich czasów. Znajdowało się ono w krzyczącej sprzeczności z rze-

czywistym układem stosunków społecznych. Było ono oparte na zasadzie przywilejów, które każdy stan oddzielnie miał posiadać. Tymczasem jedne przywileje znosiło prawodawstwo, inne — rozszerzało na wszystkie stany i powoli wytworzył się taki stan rzeczy, że sejm finlandzki stawał się starożytnością muzealną, która świadczyła o tym, czym sejm nowoczesny powinien nie być. Wskutek podziału przedstawicielstwa na cztery stany liczne klasy obywateli nie posiadają swoich obrońców. Na zasadzie spisu ludności z roku 1890 obliczono na przykład, że za ledwie 29% ludności należało do klas, korzystających z prawa przedstawicielstwa sejmowego, to znaczy, że na stu mieszkańców 70 było prawa tego pozbawionych. Nie posiada ich przedewszystkim proletarjat wiejski i miejski, który rozwinął się potężnie i który sprawił, że losy polityczne Finlandji ułożyły się w sposób wyraźnie postępowy. Na skutek średniowiecznego podziału na cztery izby, prace sejmowe wlokły się ociężale i niezdecydowanie i często bardzo nie dawały żadnych określonych i pomyślnych wyników. Przedstawicielstwo stanowe we wszystkich krajach Europy musiało z biegiem czasu ustąpić miejsca przedstawicielstwu ludowemu, opartemu na wyborach powszechnych.

Według ustawy z roku 1869 stany zwoływane bywają na zwykłe i nadzwyczajne sejmy przez Cesarza i Wielkiego Księcia. Na sejmie nadzwyczajnym rozpatrywane bywają te tylko sprawy, dla których on został zwołany, albo które zostały przekaza-

zane sejmowi do rozpatrzenia przez Cesarza. Wezwanie na zwykły sejm bywało ogłaszane na 3 miesiące przed dniem zgromadzenia stanów, na nadzwyczajny na 6 tygodni. Przed otwarciem sejmu monarcha mianuje przewodniczących każdego stanu z grona ich członków. Przy otwarciu sejmu stany otrzymują spis wniosków, które Wielki Książę poddaje ich opiniji, a także sprawozdanie ze stanu finansowego. Otrzymują też sprawozdanie prokuratora senatu o wymiarze sprawiedliwości w kraju i o należytych wykonywaniu ustaw za czas upłyniony od ostatniego sejmu. Czas trwania posiedzeń zwykłego sejmu określono na 4 miesiące, może być atoli przedłużony lub skrócony, stosownie do woli monarchy. Posiedzenia każdego stanu odbywają się oddzielnie. Stany zasiadają w oddzielnych nawet gmachach: szlachta zbiera się w Domu Rycerskim, inne stany w tak zwanym Domu Stanów. Wszystkie stany zasiadają jednocześnie, uchwały zaś w sprawach ogólnych komunikują sobie wzajemnie. Na życzenie, wyrażone przez dwa co najmniej stany, gromadzą się wszystkie razem celem wspólnego obradowania nad ogólnymi sprawami, lecz bez prawa stanowienia uchwał. Twórcza praca sejmowa rodzi się w komisjach, tworzonych w równej ilości przedstawicieli od każdego stanu. Na każdym zwykłym sejmie, w ciągu 8 dni od dnia jego otwarcia, wysadzane bywa 5 komisji: prawnicza, gospodarcza, skarbowa, podatkowa (dla podatków nadzwyczajnych), oraz bankowa — do rewizji czynności Banku fin-

landzkiego. Każda z tych komisji, z wyjątkiem dwu ostatnich, składa się z 16 członków, po 4 od każdego stanu. Dwie ostatnie liczą po 12 członków. Prócz tych 5 komisji stałych, stany mogą wysadzać inne jeszcze komisje do spraw ogólnych lub specjalnych. Członkowie sejmu mogą przedstawiać petycje i wnioski. Jednomyslna zgoda wszystkich stanów potrzebna jest tylko w tych wypadkach, kiedy chodzi o wydanie, zmianę, wyłumaczenie lub uchYLENIE prawa zasadniczego. Uchwała taka potrzebna jest również przy stanowieniu nadzwyczajnych podatków.

Widzieliśmy już wyżej, że zaledwie 29% ludności posiada prawo wyborcze. Według stanów cyfra ta przedstawia się jak następuje: na dwa i pół miliona ludności, w której to liczbie znajdujemy milion dwieście tysięcy mężczyzn, tylko 374 tysiące mężczyzn posiadało prawo wyborcze. W tej liczbie 4 stany reprezentowano jak następuje:

szlachta liczy wyborców	1366	czyli	0,12%
duchowieństwo	3284	„	0,28%
mieszczenie	41770	„	3,56%
włościanie	327031	„	27,91%
Ogółem	373451	„	31,87%

Przy rozstrzygnięciu spraw w sejmie według stanów, wszystkie korzystają z jednego głosu, niezależnie od liczebności klasy społecznej, którą każdy z osobna reprezentuje. Taka nierównomierność mo-

że łatwo sprawić, że przedstawiciele mniejszości mogą zawsze uchylić każdą uchwałę większości. Jeśli chodzi o uchwałę, co do której potrzebna jest jednomyslna zgoda wszystkich stanów, to jeżeli szlachta, która reprezentuje zaledwie 0,12% ludności, nie wyraziła zgody swojej, prawo potrzebne całemu narodowi może być odrzucone. Dwa pierwsze stany przedstawiają 0,40% ludności. Ich niezgoda może powstrzymać urzeczywistnienie prawa, na którego korzyść wypowiedzieli się przedstawiciele dwóch pozostałych stanów, stanowiących 31% ludności; przeciwnie, zgodna uchwała trzech pierwszych stanów, reprezentujących 4% ludności, może przeprowadzić uchwałę, obrażającą interesy włościaństwa, stanowiącego 27% ludności.

Słowem organizacja sejmu finlandzkiego była już nawet w czasie, kiedy do życia powołana została, zgoła nieodpowiednia i posiadała tak wielkie braki, że należy się doszukiwać powodów specjalnych, dla których ona taką mianowicie postać otrzymała. Powody takie istotnie były i są tak ciekawe i tyle ważne, że należy nam się im bliżej przyjrzeć.

W Finlandji niema właściwie jednego narodu, są raczej dwa narody. Właściciele ziemscy (szlachta) i duchowieństwo są pochodzenia szwedzkiego i ci stanowią mniejszość narodu, mniejszość ludności zamieszkującej Finlandję (342 tysiące). Lud, to jest olbrzymia większość tej ludności, jest pochodzenia fińskiego (2 miliony 170 tysięcy). Mniejszość tedy panująca i posiadająca chciała zapewnić sobie na

czas dłuższy przywilej rządzenia Finlandją, a że miała wtedy na swojej stronie rząd i samego Wielkiego Księcia, a proletarjat nie był uświadomiony i zorganizowany, więc przyszło jej to z łatwością.

Zabezpieczenie przywileju klasowego udało się zresztą nie bez ofiar. Rząd poparł interes szwedzkiej szlachty i szwedzkiego duchowieństwa, ale kazał sobie za to zapłacić: sejm nie posiadał żadnego zgola prawa inicjatywy prawodawczej, to jest nie mógł występować z żadnymi projektami praw, a zajmował się tylko rozpatrywaniem tych projektów, które mu Wielki Książę przesyłał za pośrednictwem ministra. Posiadł tylko prawo petycji, to jest układania grzecznych i rzewnych podań, z którymi wierноподданczo zwracał się do tronu, prosząc o wnie-sienie takiego, czy innego projektu prawa pod obrady sejmu. Dopiero w roku 1886 udało się Finlandczykom wytargować u rządu ograniczone prawo inicjatywy prawodawczej. Kompetencja sejmu, na zasadzie prawa z roku 1886, ograniczona była pod względem prawa roztrząsania praw zasadniczych, do których należała forma rządu, a więc i stosunek polityczny do państwa Rosyjskiego, ustawa sejmowa i t. d.

Jakież mianowicie był stosunek prawno-państwo-
wy Finlandji do Cesarstwa Rosyjskiego? Kwestja ta, pod względem naukowym, zajmowali się uczeni i politycy różnych krajów, a w szczególności Finlandji od wielu już dziesięcioleci. Kwestja ta sprowadza się do pytania, czy Finlandja stanowi oddzielne

państwo, połączone z Rosją, czy też stanowi ona prowincję rosyjską. Uczeni finlandzcy wypowiedali się przeważnie za pierwszą odpowiedzią, przyczym jednak przy formułowaniu swoich opinii bywali bardzo niezgodni w szczegółach. Znakomity prawnik finlandzki, autor bardzo cennego wykładu państwo-
wego prawa Finlandji, ogłoszonego po francusku i po niemiecku (1885 i 1889), Leon Mechelin, uczył, że między Rosją i Finlandją istnieje unja realna, uchwalona na sejmie w Borgo. Inni, naprz. prof. prawa państwowego w uniwersytecie helsingforskim, Hermanson, w pracy „O stanowisku prawno-państwowym Finlandji“, ogłoszonej w roku 1892 i w przekładzie na język rosyjski, odrzuca pojęcie unji, nie widząc w Finlandji państwa zwierzchniczego; uważa on Finlandję za państwo autonomiczne, pod względem zarządu wewnętrznego zupełnie niezależne. I rosyjscy uczeni przychylają się w poważnej ilości do poglądu, że Finlandja jest państwem, a nie prowincją. Do tych należą znakomici prawnicy poprzedniego pokolenia: Cziczerin (zmarły w 1905 roku), Gradowski, Siergiejewicz, Romanowicz-Sławatiński, Engelman, Iwanowski (w Kursach rosyjskiego prawa państwowego). Inni (Korkunow [zmarł 1905 roku*], Martens, Tagancew, Siergiejewski [jedna z ostatnich prac w tym przedmiocie w języku rosyjskim p. t. „Przyczynek do kwestji auto-

*) Por. naszą charakterystykę Korkunowa w „Gazecie Sądowej“ z roku 1905 str. 27 i n.

nomji finlandzkiej i praw zasadniczych. Petersburg 1902“]) stoją na stanowisku raczej organicznego wcielenia i przychylają się do wniosku, że Finlandja stanowi tylko prowincję rosyjską, pod względem gospodarczym „samorządną“. Opierają się mianowicie na brzmieniu traktatu, zawartego w Friedrichshamie, który określił Finlandję w stosunkach międzynarodowych, jako nierozdzielnie związaną pod względem politycznym z Rosją. Kwestja jest pod względem naukowym sporna. W ostatnich czasach wystąpił z oryginalnym poglądem prof. uniwersytetu heidelberskiego Jerzy Jellinek, który zaproponował, ażeby Finlandję nazywać fragmentem państwa w y m (Ueber Staatsfragmente, 1896). Braki, zachodzące w ustroju państwowym Finlandji, braki tak poważne, że aż pozwalają niektórym publicystom rosyjskim odmawiać Finlandji znaczenia samodzielnego ustroju państwowego wogóle, nie pozwalają bystremu i logicznemu umysłowi uczonego niemieckiego widzieć w niej „państwa“ w sensie ogólnie przyjętym. Jednak niezależność nietylko teoretyczna ale i faktyczna Finlandji czyni dla niego niemożliwym przychylenie się do opinii reakcyjnych i urzędowych publicystów rosyjskich. W ostatnich czasach, w szczególności od roku 1899, to jest od czasu, gdy „jednocząca“ polityka rządu chciała wytłumaczyć Finlandczykom i profesorom prawa państwowego, że mylą się, uważając Finlandję za niezależne państwo, opinja publiczna Zachodu zaczęła się bliżej zajmować i sytuacją prawnopolityczną

Finlandji. W ciągu kilku lat, poczynając od roku 1899, w języku francuskim i niemieckim ogłoszono pokaźną ilość książek i broszur, wypowiadających się w duchu niezależności prawnopaństwowej Finlandji. Należą tutaj prace Getza, Despagnet, Morau, Vandervlugta (tytuły szczegółowe p. na końcu). Dużo jednak musiało być tej samodzielności państwowej, że trzeba było aż sześćoletniego, uciążliwego „wcielania organicznego“ przy pomocy nieprzerwanego potopu ukazów, rozporządzeń, manifestów, przy pomocy dyktatury słynnego generała Bobrikowa, bez rzeczywistego i ostatecznego skutku. Jellinek słuszną zwrócił uwagę na to, że wszelkie spory w rodzaju tego, jaki się toczy o niezależność prawnopaństwową Finlandji, są w istocie swojej próżne, bo względna słabość polityczna takich organizmów państwowych, jak Finlandja w stosunku do Cesarstwa Rosyjskiego, jak Chorwacja w stosunku do Węgier, czyni wszelką dyskusję jałową i pozbawioną namacalnych wyników. Cóż pomóc mogą argumenty logiczne i moralne w tym świecie materialnych stosunków, w którym logikę pobija bagnet, a perspektywy etyczne zasłania baterja w bojowym porządku ustawionych armat? O słusności takiego realnego poglądu na rzeczy przekonali się Finlandczycy w okresie 1899—1905. Ustosunkowanie politycznych sił pobiło na głowę argumenty polityków finlandzkich i europejskich przyjaciół Finlandji. Z chwilą jednak, gdy ustosunkowanie sił w ostatnich kilku najbliższych nam latach uległo zasadniczej

zmianie, ono znowu i raz jeszcze pobiło na głowę argumenty decydujące, bo Plehwego i Bobrykowa. W tym miejscu — tyle tylko; obszerniej opowiemy o tym w dalszym, historycznym wykładzie wypadków politycznych, które doprowadziły do demokratyzacji urzędów państwowych Finlandji i oparły organizację sejmu finlandzkiego na nowych zasadach.

Powróćmy na chwilę jeszcze do opisu wewnętrznej organizacji sejmu. Powiedzieliśmy już wyżej, że uchwały sejmowe zapadały w sposób zgoła dziwny, a to ze względu na podział na 4 izby, z których każda rozpatrywała oddzielnie każdy projekt prawodawczy. Cały mechanizm życia parlamentarnego był nadzwyczaj złożony. Nie mamy miejsca, ażeby na przykładach opowiedzieć, w jaki sposób ten zupełnie średniowieczny mechanizm, nieprzystosowany do życia tegoczesnego, do wieku pary i elektryczności, opóźniał i hamował wszelką działalność prawodawczą. Wielki Książę zachował dla siebie większą część inicjatywy prawodawczej: wszystkie prawa, dotyczące naprzykład ustawy celnej, albo podatków pośrednich, albo budżetu, Wielki Książę wydawał własną swoją wolą. Sejm mógł prosić, ażeby takie prawo zostało w taki, czy inny sposób określone. I tyle. Sejm miał być według ustawy zwoływany co najmniej co 5 lat. Nigdy nie był tak często zwoływany. Mimo to, za panowania Aleksandra II dokonano wielu ważnych reform w zarządzie wewnętrznym. W roku 1866 zreformowano szkoły

ludowe, w roku 1869 ogłoszona została nowa ustawa sejmowa. Bank finlandzki został zreformowany. Zaczęto wprowadzać język fiński do urzędów. W roku 1877 zreformowano ustawę o powinności wojskowej. Reformy, zapoczątkowane w ciągu tego panowania, dojrzewały i urzeczywistniały się już po śmierci Aleksandra II. I tak naprz. już za panowania Aleksandra III, w dobie powszechnej reakcji rosyjskiej, sejm finlandzki otrzymał prawo rozszerzonej inicjatywy prawodawczej. Na skutek wielokrotnie ponawianej prośby zgodzono się na zwoływanie sejmu co 3 lata. W końcu atoli ósmego dziesiątka lat życie polityczne Finlandji spowijać zaczęła głęboka noc reakcji. Zaczęła się epoka „organicznego wcielania“. Odrębny finlandzki urząd pocztowo-telegraficzny został zniesiony, to jest podporządkowany rosyjskiemu ministerjum spraw wewnętrznych. Kodeks karny, już uchwalony przez sejm i zatwierdzony przez cesarza, został cofnięty. Wreszcie w roku 1898 generał-gubernatorem mianowany został Bobrikow i od tej chwili z dnia na dzień znikać poczęły jedna za drugą cechy, stanowiące dotychczas o samodzielności politycznej Finlandji. Sejm finlandzki pozbawiono i tych nawet pozornych praw, które posiadał, zniesiono odrębność prawodawczą Finlandji, poddano pod ogólne przepisy obowiązujące w Cesarstwie Rosyjskim. Władzę administracyjną kraju — Senat finlandzki — pozbawiono niezależnego stanowiska, zniesiono Radę do spraw finlandzkich, istniejącą w Petersburgu, zniesiono

odrębność monetarną, wprowadzono przymusowo kurs rubla papierowego, zniesiono odrębne wojsko finlandzkie i zaczęto finlandzkich rekrutów pędzić po całej Rosji, a na ich miejsca wprowadzać do kraju korpusy rosyjskie. Zniesiono też znaczki pocztowe finlandzkie, wprowadzono język rosyjski do wewnętrznych stosunków administracji, zaprowadzono cenzurę, zamykano jedno pismo za drugim, zamykano też całemi setkami szkoły miejscowe, aby na ich miejsce zakładać rosyjskie. Aresztowano na prawo i na lewo i wywożono z kraju najwybitniejszych ludzi. Znaczna część najzdolniejszych i najodważniejszych obrońców wolności Finlandji emigrowała na zachód. Stowarzyszenia wszelkiego rodzaju oddano (1900 r.) pod wyłączny nadzór generał-gubernatora; zawieszano je setkami. Wreszcie wprowadzono język rosyjski jako urzędowy język Senatu i całego zarządu cywilnego i ogłoszono manifest o ogłaszaniu i wydawaniu praw, zapowiadający, że odtąd wszystkie prawa, wydawane dla Cesarstwa, będą obowiązywały i w Wielkim Księstwie Finlandzkim. Manifest ten jednym pociągnięciem pióra przekreślił całą konstytucję finlandzką.

Finlandzcy zaczęli protestować. Czując swoją bezsilność, próbowali protestować grzecznie, zanosili pokorne prośby, wygotowali adres do tronu, pokryty półmilionem podpisów. W adresie tym prosili o zawieszenie Manifestu i o potwierdzenie dawnych praw Finlandji. Adres zawiozła deputacja

złożona z 550 osób i przywiozła z powrotem—arbuza. Potym, gdy adresy i petycje do tronu podawane nie odnosiły żadnych skutków, zaczęli się Finlandzcy zwracać do Europy, zaczęli pisać odezwy, broszury, książki. Wysyłano na prawo i lewo emisariuszy, którzy mieli pobudzać na rzecz Finlandji opinię publiczną Europy. W kraju stosowano politykę biernego oporu, nie wykonywano niesłusznych poleceń rządu, nie wypełniano rozkazów.

Tymczasem wzrastał powoli w świadomość i siłę proletarijat roboczy. Początkowo, jeszcze za dawniejszych konstytucyjnych czasów, rząd próbował oprzeć się na proletariacie. Wyżej powiedzieliśmy już, że w Finlandji lud na wsi i w mieście jest fińskiego pochodzenia, zaś klasy posiadające w przeważnej części są pochodzenia szwedzkiego. Szwedzi z dawien dawna posiadali w Finlandji władzę i władzę tę aż do ostatnich czasów wykonywali samolubnie i na niekorzyść klas nieposiadających, to jest ludu fińskiego. Opowiedzieliśmy już wyżej w jaki sposób klasy posiadające, to jest Szwedzi, starali się wyzyskać na swoją wyłączną korzyść Ustawę Sejmową z roku 1869. W ten sposób w ciągu długich lat wytwarzało się przeciwieństwo pomiędzy temi dwiema częściami ludności nie tylko klasowe, ale i narodowe. To ostatnie istniało i było odczuwane nawet wcześniej, niż przeciwieństwo klasowe, bo lud pracujący fiński nie posiadał jeszcze uświadomienia klasowego, a już odczuwał przeciwieństwo narodowe, widząc w Szwedach, w szwedz-

kiej szlachcie, uzurpatorce przywilejów, największego swego wroga. Widział w tych Szwedach wroga większego nawet od rządu rosyjskiego. Albowiem rząd starał się oczywiście wyzyskać to przeciwieństwo narodowościowe dla swoich celów. Wszystkie rządy zawsze rządziły się zasadą: „dziel, aby panować“. W ten sposób rząd przez pewien czas organizował Łotyszów przeciwko Niemcom w prowincjach Bałtyckich, Rosjan przeciwko Żydom w kraju południowo-zachodnim, Tatarów przeciwko Ormianom na Kaukazie. W ten sam sposób i dla tego samego celu otaczał opieką lud fiński w przeciwstawieniu do szlachty szwedzkiej, litował się nad jego bezprawiem. Generał gubernatorzy utrzymywali stosunki z przedstawicielami Finnów, organizowali antyszwedzkie demonstracje. Taka działalność miała początkowo posłuch wśród nieświadomionego ludu fińskiego. Jego przywódcy byli tak nierozumni, że godzili się nawet początkowo na różne represje. Wmawiano w nich, że to nie o prawa Finlandji chodzi, ale o przywileje szwedzkie, które ludowi szkodzą i które on dla dobra Finlandji zawiesić, znieść musi. I tak, kiedy rząd wprowadzał język rosyjski do administracji krajowej, byli przedstawiciele ludu fińskiego, była partja fińska (Finnomani), która głosowała za językiem rosyjskim. Czyniła to dla tego, że jednocześnie rząd usuwał z urzędów język szwedzki, który był dotychczas językiem urzędowym władz finlandzkich. Z nienawiści do Szwedów godzili się nawet na rusyfikację.

Ale im bardziej uświadamiał się lud roboczy Finlandji, tymbardziej zaczynał rozumieć, że polityka uprawiana dotychczas przez Finnomanów była polityką błędną, że wszystkie represje rządowe, które według słów agentów rządowych, skierowano być miały przeciwko „Szwedom“, w istocie rzeczy zwrócone były przeciwko Finlandji, przeciwko dwu milionom ludu fińskiego, stanowiącego bezwzględnie większość zaludnienia Finlandji; że te represje pozbawiły lud finlandzki wszelkiej możliwości rozwoju cywilizacyjnego i pozbawiły proletarjat wszelkich warunków, w którychby on mógł wzrastać i świadomie cele swoje urzeczywistniać. W ten sposób lud nie tylko zdobywał poczucie swojej klasowości, ale zdobywał zarazem i świadomość narodową. Od partji fińskiej, od tak zwanych starofinnomanów, oddzieliła się partja młodofinnomańska, która na sztandarze swoim wypisała już zupełnie wyraźnie walkę z rządem. Zrozumiała, że dwa miliony Finnów drwić sobie mogą z 300 tysięcy Szwedów i że na załatwienie rachunków wewnętrznych czas przyjdzie wtedy, kiedy się załatwi najważniejszy rachunek, kiedy się mianowicie skończy walka o prawa zasadnicze, o samodzielność polityczną, walka — o życie. Dawna polityka biernego oporu ustępuje w ten sposób miejsca nowej polityce oporu czynnego. Z ręki Szaumana zginął w lipcu 1904 roku Murawiew finlandzki. generał Bobrikow. To był pierwszy sygnał. Kraj zaczął się zbroić...

W całym państwie Rosyjskim rozpałał się po-

woli pożar rewolucji. Narody zaczęły dopominać się o swoje prawa. Finlandja czekała. Przyszły wreszcie dni październikowe roku zeszłego. Zaczęło się panowanie wielkiego strajku powszechnego. Finlandja zgłosiła swą solidarność z ruchem rosyjskim, a jednocześnie zgłosiła i — swoje własne żądania. Stały koleje i statki parowe, telegraf przestał działać, stały telefony, tramwaje, elektryczność, gaz. Stały fabryki, zakłady przemysłowe i handlowe. Jedynie tylko nie przestawały działać wodociągi i sklepy spożywcze otwierano na kilka godzin dziennie. Porządek w Helsingforsie utrzymywała milicja, utworzona przez komitet strajkowy. 30 października odbyły się dwa olbrzymie mityngi. Mityng robotniczy uchwalił żądanie wolności osoby, słowa, prasy, zgromadzeń i stowarzyszeń, domagał się usunięcia wszystkich urzędników rosyjskich, a także wszystkich popleczników krajowych Bobrykowa, domagał się wreszcie zwołania sejmu nadzwyczajnego, wybranego przez całą ludność powyżej lat 21 bez różnicy płci w celu uchwalenia nowego prawa zasadniczego. Mityng konstytucjonalistów (burżuazyjny) zgodził się na wszystkie powyższe żądania z wyjątkiem ostatniego. Rząd ustąpił i pod datą 4 listopada 1905 roku polecił Senatowi finlandzkiemu wypracować nowe projekty praw, dotyczące 1) przedstawicielstwa sejmowego na zasadzie powszechnego i równego prawa wyborczego, dotyczące: 2) prawa sejmu do kontrolowa-

nia czynności członków rządu, oraz zabezpieczających obywatelom kraju wolność słowa, zebrań i związków, wreszcie dotyczące: 3) wolności prasy i znoszące cenzurę. Pierwsza część tego zadania została teraz właśnie wykonana. Senat wygotował i ogłosił projekt przedstawicielstwa parlamentarnego, opartego na zasadzie powszechnego, równego, bezpośredniego i tajnego prawa wyborczego z zastosowaniem tych wszystkich pożytecznych poprawek, które do prawa wyborczego ludów cywilizowanych wprowadziło z biegiem czasu doświadczenie polityczne.

Projekt ustawy sejmowej znosi radykalnie dawny stanowy charakter przedstawicielstwa. Zamiast dotychczasowych czterech izb (szlachta, duchowieństwo, mieszczenie, włościanie) wprowadza jedną izbę prawodawczą. Idzie w ten sposób dalej, niż zwykły dotychczasowy parlamentaryzm, który w drugiej zazwyczaj izbie (izba lordów w Anglii, senat we Francji, obecna rada państwa w Rosji) zachowuje wpływ uprzywilejowanych i zawsze reakcyjnych grup ludności. Następnie projekt prawa odrzuca wszelki cenzus majątkowy, zachowując tylko cenzus wieku, dość wysoki, bo 24-letni. Projekt nadaje prawo wyborcze czynne i bierne kobietom. Jeżeli uwzględnić, w jak nielicznych wypadkach kobiety posiadają prawa polityczne, że nie posiadają ich ani w Anglii, ani w republikańskiej Francji, że posiadają je w demokratycznej i republikańskiej Ameryce północnej

zaledwie w czterech stanach*), że w całej pełni posiadają je zaledwie w federacji Australijskiej (od roku 1902), zrozumiemy, jak wielkim jest postęp dokonany w Finlandji, która przed kilku zaledwie miesiącami jeszcze posiadała zupełnie średniowieczny, stanowy sejm. W ustawie sejmowej niema też już mowy o żadnej nierówności głosów: nikt nie może posiadać więcej nad jeden głos. Wybory są wszędzie bezpośrednie.

W ten sposób dokonano olbrzymiego przewrotu politycznego i sejm finlandzki będzie istotnym przedstawicielstwem całkowitego „narodu“ finlandzkiego. Będzie nim w szczególności, jeżeli uwzględnimy poprawkę, wprowadzoną do ogólnego systemu wyborczego, a mianowicie — wybory proporcjonalne. Ogólnie przyjęty system wyborczy zbudowany jest na zasadzie prostej większości głosów. Jeżeli, na przykład, w danym okręgu wyborczym na 100,000 wyborców jedna partja otrzymała 51,000, druga 40,000, trzecia 9,000 — to zwyciężyła tylko pierwsza, a 49,000 wyborców nie znajdują żadnego uwzględnienia w przedstawicielstwie politycznym. Te 49,000 wyborców są stanowczo pokrzywdzeni na rzecz większości. Są to wielkie często (jak w danym wypadku niemal połowie wyborców równe) mniej

*) a mianowicie w stanach: Wyoming (czytaj Wajoming), Idaho (czytaj Ajdeho), Utah (czytaj Jute), Colorado (czytaj Kolorado).

szości, które zasada większości głosów pozbawia wpływu politycznego. Wybory proporcjonalne mają właśnie na celu wprowadzenie poprawki, któraby uwzględniała interesy krzywdzonych mniejszości. Wybory te jednak są bardzo złożone i nie tu miejsce szczegółowo je opisywać. Przykład tylko uwi doczni, o co chodzi przy wyborach proporcjonalnych. Przypuśćmy, że owe 100,000, powyżej wymienionych wyborców, wybierają sześciu posłów. Jeżeli wybory dokonywane są według zasady prostej większości, to, jak w danym wypadku, 51,000 wybiera wszystkich sześciu posłów, należących do jednej tylko partji politycznej. 49,000 wyborców, reprezentujących wszystkie inne partje, w danym okręgu działające, zostało w ten sposób pominiętych. Przy wyborach proporcjonalnych o takim pominięciu partji mowy być nie może. Te 49,000 muszą znaleźć uwzględnienie, a że w danym okręgu, jakeśmy to wyżej powiedzieli, były one dane na kandydatów dwóch partji (na jednego 40,000, na drugiego 9,000), więc owa partja, która otrzymała 51,000 głosów, nie otrzyma więcej wszystkich sześciu posłów, a przypuszczalnie tylko trzech. Na rzecz 40,000 następnych wyborców wypadnie przypuszczalnie dwóch posłów i wreszcie grupa 9,000 wyborców otrzyma jednego posła. W ten sposób wszystkie mniejszości polityczne, istniejące w danym okręgu, wszystkie partje polityczne zorganizowane w danym okręgu, wysła swoich przedstawicieli do parlamentu czy sej-

mu i będą mogły wywierać pożądaný wpływ na rozwój i kierunek prawodawstwa.

Wybory proporcjonalne istnieją dotychczas najczęściej na papierze i są tak złożone, że rzadko która reprezentacja polityczna myśli na serjo o wprowadzeniu ich w życie. Różnoplemienny skład ludności (Szwedzi i Finnowie) przyspieszył w Finlandji urzeczywistnienie reformy wyborczej, o której marzą nietylko krzywdzone mniejszości polityczne, ale i teoretycy prawa politycznego. Należy się szczerze cieszyć z tego postępu, dokonanego na tym polu przez obywateli finlandzkich. Finlandja świecić będzie przykładem bardzo nawet demokratycznym i republikańskim państwowi, a to tym więcej, że wczoraj jeszcze żyła w kleszczach przestarzałych, średniowiecznych urzędów wyborczych, a teraz odrazu, porzucając wszelkie okresy przejściowe, przeskoczyła do urzędów najbardziej demokratycznych, radykalnych i postępowych.

Poza prawem wyborczym projekt nowej ustawy sejmowej zajmuje się organizacją sejmu. Z dawnej organizacji pozostają komisje sejmowe w liczbie pięciu: komisja praw zasadniczych, komisja prawna, komisja gospodarcza, budżetowa i bankowa. Wybory członków do tych komisji dokonywane są również na zasadach przedstawicielstwa proporcjonalnego tych grup politycznych, na które dzieli się sejm. Każda sprawa musi być nasamprzód przedyskutowana w komisji, a później dopiero przechodzi pod obrady sejmu.

Dawny sejm zwoływany był co pewną ilością lat i zwołanie zależało w zupełności od dobrej woli, od „łaski“ Wielkiego Księcia. Nowa ustawa znosi tę łaskę pańską. „Sejm zbiera się bez żadnego zwoływania corocznie 1-go lutego i odracza się na 90-ty dzień, z wyjątkiem tych wypadków, kiedy „Wielki Książę na życzenie sejmu postanowi, albo sejm na propozycję Wielkiego Księcia uchwali, że powinien być odroczonej wcześniej albo przedłużony poza zwykły termin“ (§ 17). Monarcha zachowuje prawo zwoływania sejmu na nadzwyczajne sesje, oraz prawo zawieszania obrad, czyli rozpuszczania sejmu z tym jednak warunkiem, że nowa sesja musi się zebrać nie później, jak 90-tego dnia od chwili zamknięcia (§ 18).

W zakresie prawodawczym kompetencja sejmu została pod niektórymi tylko względami rozszerzona. Łącznie z Wielkim Księciem sejm wykonywa władzę prawodawczą. Dawniej budżet nie należał do kompetencji sejmu i sejm musiał, ażeby obejść to prawo, stworzyć teorię n a d z w y c z a j n e g o budżetu, aby go móc uchwalić. Obecnie sejm łącznie z Wielkim Księciem uchwała prawodawstwo budżetowe. Sejm posiada prawo interpelowania członków senatu (to jest przedstawicieli władzy wykonawczej) we wszelkich sprawach publicznych, a § 33 ustawy sejmowej orzeka poza tym, że specjalna ustawa określi prawo sejmu do kontroli nad działalnością rządu.

Inicjatywa prawodawcza sejmu pozostała, niestety, nierozszerzona. Inicjatywa ta nie dotyczy

praw zasadniczych, a także ustaw dotyczących wojska i marynarki wojennej. Jednak, o ile to dotyczy praw zasadniczych, mogą być uważane jako przyjęte, jeżeli większością głosów zostały przekazane następnemu sejmowi, a następny, po nowych wyborach zebrany sejm, przyjął je bez zmian większością dwóch trzecich głosów. Jednak, o ileby projekt zmian został większością pięciu szóstych głosów (to jest, na przykład, większością 250 głosów na 300 głosujących) uznany jako nagły, to sejm może, nie odracząc uchwały do następnego sejmiku, przyjąć projekt zmian, jeżeli w trzecim czytaniu otrzyma on większość dwu trzecich głosów.

Tak oto przedstawia się w ogólnych zarysach reforma polityczna, która w znacznym stopniu posunie naprzód demokratyzację polityczną Finlandji i zabezpieczy prawa polityczne proletariatu finlandzkiego.

Literatura.

Wytrwalszy czytelnik znaleźć może więcej szczegółów dotyczących rozwoju urządzeń politycznych Finlandji a w szczególności jej stosunku do państwa rosyjskiego w następujących kilku pracach, których uważne przeczytanie gorąco polecamy:

Mechelin L. Précis du droit public du Gr. D. de F.

Tenże. Das Staatsrecht des Gr. F.—s. F. (w „Handbuch des öffentlichen Rechts“ Marquardsena 1889)

Hermanson. F.—s Staatsrättsliga Ställning (przekład rosyjski 1892).

Ordin. „Zdobycie Finlandji“ (po rosyjsku, Petersburg 1882).

Siergiejewski. „O autonomji finlandzkiej i prawach zasadniczych“ (po rosyjsku) Petersburg 1902.

Skalon. „Stan polityczny Finlandji i kwestja finlandzka“ (w pracy zbiorowej, wydanej w roku 1898 po rosyjsku, pod redakcją Protopopowa i streszczonej w języku polskim przez B. Koskowskiego. („Finlandja, według zbiorowego dzie-

- ła autorów fińskich i rosyjskich“. Wydawnictwo „Głosu“. Warszawa 1900, str. 224).
- Jellinek. „Ueber Staatsfragmente“ (Heidelberg 1896).
- Getz. Das staatsrechtliche Verhältniss zwischen Finnland und Russland. (Lipsk 1900).
- L. Michoud et Lapradelle. La question finlandaise. (Paryż 1901).
- Despagnet. La question finlandaise au point de vue juridique avec l'adhésion de messieurs Aubry, Barde, Beauchet, Beudant, Duguit, Sarville, Timbal etc. professeurs. (Paryż 1901).
- Van der Vlugt. Le conflit finlandais envisagé au point de vue juridique. (Paryż 1900).

264879